

52004XC0427(03)

C 101/54

SLUŽBENI LIST EUROPSKE UNIJE

27.4.2004.

Obavijest Komisije o suradnji između Komisije i sudova država članica EU u primjeni članaka 81. i 82. Ugovora o EZ-u

(2004/C 101/04)

(Tekst značajan za EGP)

I. PODRUČJE PRIMJENE OBAVIJESTI

1. Ova se Obavijest odnosi na suradnju između Komisije i sudova država članica EU-a u situacijama kad potonji primjenjuju članke 81. i 82. Ugovora o EZ-u. Za potrebe ove Obavijesti pod „sudovima država članica EU-a“ (dalje u tekstu „nacionalni sudovi“) podrazumijevaju se sudovi unutar jedne države članice EU-a koji mogu primjenjivati članke 81. i 82. Ugovora o EZ-u i koji su prema članku 234. Ugovora ovlašteni da od Suda Europskih zajednica zatraže donošenje odluke o prethodnom pitanju (¹).

2. Nacionalni sudovi mogu biti pozvani odlučivati o primjeni članaka 81. i 82. Ugovora u okviru parnica između privatnih osoba, primjerice tužbi vezanih uz ugovorne odnose ili za naknadu štete. Osim toga oni mogu djelovati kao tijelo izvršenja sudskih odluka ili kao drugostupanjski sud. Nacionalni sud zapravo može na temelju članka 35. stavka 1. Uredbe (EZ) 1/2003 (dalje u tekstu „Uredba“) (²) biti određen kao tijelo države članice nadležno za tržišno natjecanje (dalje u tekstu „nacionalno tijelo nadležno za tržišno natjecanje“). U tom slučaju suradnju između nacionalnih sudova i Komisije ne pokriva samo ova Obavijest, nego i obavijest o suradnji unutar mreže tijela nadležnih za tržišno natjecanje (³).

II. PRIMJENA PRAVILA O TRŽIŠNOM NATJECANJU EZ-A NA NACIONALNIM SUDOVIMA**A. NADLEŽNOST NACIONALNIH SUDOVA ZA PRIMJENU PRAVILA O TRŽIŠNOM NATJECANJU EZ-A**

3. Ako su nacionalni sudovi nadležni da rješavaju određeni predmet (⁴), oni imaju ovlast primjenjivati članke 81. i 82. Ugovora o EZ-u (⁵). Povrh toga, treba imati u vidu da su članci 81. i 82. dio javnog poretka i kao takvi neophodni za ostvarivanje zadataka povjerenih Zajednici i posebno za funkcioniranje unutarnjeg tržišta (⁶). Prema Sudu vrijedi sljedeće: u predmetima u kojima nacionalni sudovi po službenoj dužnosti moraju razmotriti određena pravna pitanja utemeljena na obvezujućim nacionalnim pravilima, na koje se stranke nisu pozvale, oni isto tako moraju postupiti i s obzirom na pravila o tržišnom natjecanju Zajednice. Isto to vrijedi i ako je nacionalnim pravom sudovima povjerena ovlast da po službenoj dužnosti

primjenjuju obvezujuće pravne propise: nacionalni sudovi moraju primjenjivati pravila o tržišnom natjecanju EZ-a, čak i ako se stranka koja bi mogla biti zainteresirana za njihovu primjenu nije na njih pozvala, u slučajevima u kojima je nacionalnim pravom nacionalnim sudovima dopuštena takva primjena. Međutim, pravom Zajednice se od nacionalnih sudova ne zahtijeva da po službenoj dužnosti pokrenu pitanje vezano uz povredu odredbi prava Zajednice, ako bi ih ispitivanje tog predmeta prisililo da napuste dodijeljenu im pasivnu ulogu time što bi išli dalje od merituma spora koji su definirale same stranke i morali se osloniti na činjenice i okolnosti različite od onih na kojima je stranka zainteresirana za primjenu tih odredbi zasnovala svoju tužbu (⁷).

4. Ovisno o tome koji su im zadaci povjereni prema nacionalnom pravu, nacionalni sudovi mogu biti pozvani da primjenjuju članke 81. i 82. Ugovora o EZ-u u upravnim, građanskim i kaznenim postupcima (⁸). Posebno kad se fizička ili pravna osoba pred nacionalnim sudom pozove na svoja pojedinačna prava, nacionalni sudovi mogu imati posebnu ulogu u provedbi članaka 81. i 82. Ugovora o EZ-u koja se razlikuje od provedbe u javnom interesu od strane Komisije ili nacionalnih tijela za zaštitu tržišnog natjecanja (⁹). Naime, nacionalni sudovi mogu provoditi članke 81. i 82. Ugovora o EZ-u proglašavanjem ugovora ništavnim ili dodjelom odštete.

5. Nacionalni sudovi mogu primjenjivati članke 81. i 82. Ugovora o EZ-u, a da pri tome ne moraju istovremeno primjenjivati nacionalno pravo tržišnog natjecanja. Međutim, ako nacionalni sud primjenjuje nacionalno pravo tržišnog natjecanja na sporazume, odluke udruženja poduzetnika ili usklađena djelovanja koja mogu imati utjecaja na trgovinu između država članica u smislu članka 81. stavka 1. Ugovora o EZ-u (¹⁰), oni su obvezni primjenjivati i pravo tržišnog natjecanja EZ-a na te sporazume, odluke ili djelovanja (¹¹).

6. Uredba ne ovlašćuje samo nacionalne sudove da primjenjuju pravo tržišnog natjecanja EZ-a. Istovremena primjena nacionalnog prava tržišnog natjecanja na sporazume, odluke i usklađena djelovanja, koji utječu na trgovinu između država članica, ne smije dovesti do nekog drugog

- rezultata, nego što bi dovela primjena prava tržišnog natjecanja EZ-a. Članak 3. stavak 2. Uredbe propisuje da sporazumi, odluke i usklađena djelovanja kojima se ne povrjeđuje članak 81. stavak 1. Ugovora o EZ-u ili koji ispunjavaju uvjete iz članka 81. stavka 3. Ugovora o EZ-u ne mogu biti zabranjeni ni prema nacionalnom pravu o tržišnom natjecanju⁽¹²⁾. S druge strane, Sud je odlučio da sporazumi, odluke ili usklađena djelovanja kojima se povrjeđuje članak 81. stavak 1. Ugovora o EZ-u i koji ne ispunjavaju uvjete iz članka 81. stavka 3. Ugovora o EZ-u ne mogu biti potvrđeni ni prema nacionalnom pravu⁽¹³⁾. U pogledu istovremene primjene nacionalnog prava tržišnog natjecanja i članka 82. Ugovora o EZ-u u slučajevima jednostranog djelovanja, članak 3. Uredbe ne osigurava takvu obvezu konvergencije. Međutim, u slučaju proturječnih odredbi općim načelom primata prava Zajednice traži se od nacionalnih sudova da ne primjenjuju nacionalno pravo koje bi bilo protivno pravilima Zajednice, bez obzira na to jesu li odredbe nacionalnog prava bile donesene prije ili nakon pravila Zajednice⁽¹⁴⁾.
7. Osim primjene članaka 81. i 82. Ugovora o EZ-u nacionalni sudovi su nadležni za primjenu pravnih akata koje su institucije EU-a donijele u skladu s Ugovorom o EZ-u ili u skladu s mjerama kojima se tom Ugovoru daje učinak, pod uvjetom da ti akti imaju izravan učinak. Nacionalni sudovi stoga mogu biti u situaciji da moraju provesti odluke⁽¹⁵⁾ ili uredbu Komisije kojima se primjenjuje članak 81. stavak 3. Ugovora o EZ-u na određene kategorije sporazuma, odluka ili usklađenih djelovanja. Kad primjenjuju ta pravila o tržišnom natjecanju Ugovora o EZ-u, nacionalni sudovi djeluju unutar okvira prava Zajednice i stoga su obvezani temeljnim načelima prava Zajednice⁽¹⁶⁾.
8. Primjena članaka 81. i 82. Ugovora o EZ-u od strane nacionalnih sudova često ovisi o složenim ekonomskim i pravnim procjenama⁽¹⁷⁾. Kad primjenjuju pravo tržišnog natjecanja EZ-a nacionalni sudovi su obvezani sudskom praksom sudova Zajednice kao i uredbama Komisije kojima se primjenjuje članak 81. stavak 3. Ugovora o EZ-u na određene kategorije sporazuma, odluka i usklađenih djelovanja⁽¹⁸⁾. Nadalje, primjena članaka 81. i 82. Ugovora o EZ-u od strane Komisije u određenom slučaju obvezuje nacionalne sudove kad primjenjuju pravila o tržišnom natjecanju EZ-a u istom slučaju istovremeno ili nakon Komisije⁽¹⁹⁾. Zaključno, i ne dovodeći u pitanje konačno tumačenje Suda vezano uz Ugovor o EZ-u, nacionalni sudovi mogu naći upute u uredbama i odlukama Komisije koje sadrže analogne elemente sa slučajem koji rješavaju, kao i u obavijestima i smjernicama Komisije po pitanju primjene članaka 81. i 82. Ugovora o EZ-u⁽²⁰⁾ te u godišnjim izvješćima o politici tržišnog natjecanja⁽²¹⁾.
- B. POSTUPOVNI ASPEKTI PRIMJENE PRAVILA O TRŽIŠNOM NATJECANJU EZ-A OD STRANE NACIONALNIH SUDOVA
9. Postupovne pretpostavke za provedbu pravila o tržišnom natjecanju od strane nacionalnih sudova te sankcije koje oni mogu propisati u slučaju povrede tih pravila većim su dijelom uređeni nacionalnim pravom. Međutim, i pravo Zajednice u određenoj mjeri određuje uvjete u kojima se provode pravila o tržišnom natjecanju EZ-a. Te odredbe prava tržišnog natjecanja Zajednice mogu također propisivati da se nacionalnim sudovima stave na raspolaganje određeni instrumenti primjerice da se od Komisije zatraži mišljenje o određenim pitanjima vezanim uz primjenu pravila o tržišnom natjecanju EZ-a⁽²²⁾ ili da stvaraju pravila koja imaju obvezatan učinak na postupke pred njima, primjerice dopuštanje Komisiji i nacionalnim tijelima nadležnim za tržišno natjecanje da dostave pisana očitovanja⁽²³⁾. Te odredbe prava Zajednice imaju prvenstvo nad nacionalnim pravilima. Nacionalni sudovi moraju stoga odbaciti nacionalna pravila ako bi ona, u slučaju da ih primjene, bila protivna odredbama prava Zajednice. Ako su takve odredbe prava Zajednice izravno primjenjive, one predstavljaju izravan izvor prava i obveza za sve uključene i moraju se primjenjivati u potpunosti i na jedinstven način u svim državama članicama od dana njihova stupanja na snagu⁽²⁴⁾.
10. U nedostatku odredbi prava Zajednice o postupcima i sankcijama vezanim uz provedbu pravila o tržišnom natjecanju EZ-a od strane nacionalnih sudova, potonji primjenjuju nacionalno postupovno pravo i, u mjeri u kojoj su nadležni da to čine, propisuju sankcije predviđene nacionalnim pravom. Međutim, primjena tih nacionalnih odredbi mora biti u skladu s općim načelima prava Zajednice. U tom se pogledu dobro podsjetiti na sudsku praksu Suda prema kojoj:
- a) nacionalno pravo mora za povrede prava Zajednice propisati sankcije koje su učinkovite, proporcionalne i odvraćajuće⁽²⁵⁾;
 - b) ako je povredom prava Zajednice prouzročena šteta pojedincu, on mora biti u stanju pod određenim okolnostima od nacionalnog suda zatražiti naknadu štete⁽²⁶⁾;

c) pravila o postupcima i sankcijama koje nacionalni sudovi primjenjuju u svrhu provedbe prava Zajednice

- ne smiju biti takva da provedbu čine prekomjerno teškom ili praktički nemogućom (načelo učinkovitosti) ⁽²⁷⁾ i ona
- ne smiju biti nepovoljnija nego što su pravila primjenjiva na provedbu ekvivalentnih odredbi nacionalnog prava (načelno ekvivalentnosti) ⁽²⁸⁾.

Na temelju načela primata prava Zajednice, nacionalni sudovi ne smiju primjenjivati nacionalna pravila koja nisu u skladu s ovim načelima.

C. ISTOVREMENA ILI NAKNADNA PRIMJENA PRAVILA O TRŽIŠNOM NATJECANJU EZ-A OD STRANE KOMISIJE I NACIONALNIH SUDOVA

11. Nacionalni sudovi mogu primjenjivati pravo tržišnog natjecanja EZ-a na sporazume, odluke, usklađeno djelovanje ili jednostrano ponašanje koje utječe na trgovinu između država članica istovremeno kad i Komisija ili nakon nje ⁽²⁹⁾. U sljedećim odlomcima pojašnjavaju se neke od obveza koje nacionalni sudovi moraju poštivati u takvim okolnostima.

12. Ako nacionalni sud donese odluku prije Komisije, on mora izbjegavati donošenje odluke koja bi bila protivna odluci koju namjerava donijeti Komisija ⁽³⁰⁾. U tu svrhu nacionalni sud može Komisiju upitati je li započela postupak po pitanju istog sporazuma, odluke ili djelovanja ⁽³¹⁾ i ako jest, u kojoj je fazi uznapredovao postupak te koliko je vjerojatno donošenje odluke o tom predmetu ⁽³²⁾. Nacionalni sud može u svrhu pravne sigurnosti također razmotriti obustavljanje postupka dok Komisija ne donese odluku ⁽³³⁾. Komisija će se, sa svoje strane, potruditi i dati prvenstvo predmetima za koje je odlučila pokrenuti postupak u smislu članka 2. stavka 1. Uredbe Komisije (EZ) br. 773/2004 i koji su predmet nacionalnih postupaka obustavljenih na taj način, a posebno ako o tome ovisi ishod građanskih sporova. Međutim, ako nacionalni sud nema opravdanih sumnji u pogledu odluke čije donošenje Komisija razmatra ili ako je Komisija već odlučivala o sličnom predmetu, nacionalni sud može odlučiti o predmetu koji je u tijeku pred njim u skladu s razmatranom

odlukom ili ranijom odlukom Komisije, pri čemu nije obavezan od Komisije zatražiti gore navedene informacije ili čekati njezinu odluku.

13. Ako Komisija donese odluku o određenom predmetu prije nacionalnog suda, potonji ne može donijeti odluku koja bi bila protivna odluci Komisije. Obvezujući učinak odluka Komisije ne dovodi u pitanje način na koji Sud tumači pravo Zajednice. Stoga, ako nacionalni sud sumnja u zakonitost odluke Komisije, on ne može izbjeći obvezujući učinak te odluke osim ako Sud ne odluči drugačije ⁽³⁴⁾. Sukladno tome, ako nacionalni sud namjerava donijeti odluku koja bi bila protivna odluci Komisije, on se mora obratiti Sudu sa zahtjevom za donošenje odluke o prethodnom pitanju (članak 234. Ugovora o EZ-u). Potonji će odlučiti o usklađenosti odluke Komisije s pravom Zajednice. Međutim, ako se odluka Komisije osporava pred sudovima Zajednice na temelju članka 230. Ugovora o EZ-u i rezultat spora ovisi o valjanosti odluke Komisije, nacionalni sud treba obustaviti svoj postupak dok sudovi Zajednice ne donesu konačnu odluku o poništenju odluke Komisije, osim ako ne smatra da je, u danim okolnostima, opravdano Sudu uputiti zahtjev za donošenje odluke o prethodnom pitanju što se tiče valjanosti odluke Komisije ⁽³⁵⁾.

14. Ako nacionalni sud obustavi postupak, primjerice zato što čeka odluku Komisije (situacija opisana u točki 12. ove Obavijesti) ili zato što čeka konačnu presudu sudova Zajednice u postupku za poništenje ili u postupku odlučivanja o prethodnom pitanju, tada on treba ispitati je li potrebno naložiti privremene mjere s ciljem zaštite interesa stranka ⁽³⁶⁾.

III. SURADNJA IZMEĐU KOMISIJE I NACIONALNIH SUDOVA

15. Za razliku od mehanizama suradnje između nacionalnih sudova i Suda na temelju članka 234. Ugovora o EZ-u, Ugovor o EZ-u nema izričitih odredbi o suradnji između nacionalnih sudova i Komisije. Međutim, u svojem tumačenju članka 10. Ugovora o EZ-u kojim se države članice obvezuju da olakšavaju ostvarivanje zadataka Zajednice, sudovi Zajednice utvrdili su da ta odredba Ugovora europskim institucijama i državama članicama nameće obvezu uzajamne suradnje u svrhu ostvarivanja ciljeva Ugovora o EZ-u. Članak 10. Ugovora o EZ-u stoga sugerira da Komisija mora pomagati nacionalnim sudovima kad primjenjuju pravo Zajednice ⁽³⁷⁾. Isto tako, nacionalni sudovi imaju obvezu pomagati Komisiji u ostvarivanju njezinih zadataka ⁽³⁸⁾.

16. U tom je kontekstu primjereno podsjetiti na suradnju između nacionalnih sudova i nacionalnih tijela, posebno nacionalnih tijela nadležnih za tržišno natjecanje, u primjeni članka 81. i 82. Ugovora o EZ-u. Dok suradnju između nacionalnih tijela prvenstveno uređuju nacionalna pravila, članak 15. stavak 3. Uredbe predviđa mogućnost za nacionalna tijela nadležna za tržišno natjecanje da dostave primjedbe nacionalnim sudovima svoje države članice. Točke 31. i 33. do 35. ove Obavijesti primjenjuju se *mutatis mutandis* na takve podneske.

A. KOMISIJA KAO PRIJATELJ SUDA

17. Kako bi pomogla nacionalnim sudovima u primjeni pravila o tržišnom natjecanju EZ-a Komisija je obvezna pomoći nacionalnim sudovima kad oni smatraju da im je njezina pomoć neophodna za donošenje odluke o predmetu. Članak 15. Uredbe odnosi se na najčešće oblike takve pomoći: prosljeđivanje informacija (točke 21. do 26.) i mišljenja Komisije (točke 27. do 30.), oboje na zahtjev nacionalnog suda i mogućnost za Komisiju da dostavi primjedbe (točke 31. do 35.). Budući da su ti oblici pomoći propisani Uredbom, oni ne mogu biti ograničeni nikakvim pravilima država članica. Međutim, u nedostatku postupovnih pravila Zajednice u tu svrhu i u mjeri u kojoj je to nužno za olakšavanje tih oblika pomoći, države članice moraju donijeti odgovarajuća postupovna pravila kako bi omogućile nacionalnim sudovima i Komisiji puno korištenje mogućnosti koje Uredba nudi⁽³⁹⁾.

18. Nacionalni sud može svoj zahtjev za pomoć uputiti pisanim putem na adresu

European Commission
Directorate General for Competition
B-1049 Brussels
Belgium

ili ga elektroničkim putem poslati na e-mail comp-amicus@cec.eu.int

19. Bez obzira u kojem će se obliku odvijati suradnja s nacionalnim sudovima, Komisija će voditi računa o neovisnosti nacionalnih sudova. Kao posljedica toga, pomoć koju nudi

Komisija ne obvezuje nacionalni sud. Komisija će se, isto tako, pobrinuti da se poštuje obveza čuvanja poslovne tajne te da vodi računa o svom funkcioniranju i neovisnosti⁽⁴⁰⁾. Prema članku 10. Ugovora o EZ-u, u obnašanju svojih dužnosti pomaganja nacionalnim sudovima u primjeni pravila o tržišnom natjecanju EZ-a, Komisija je obvezna ostati neutralna i objektivna u svojoj pomoći. Pomaganje Komisije nacionalnim sudovima je zapravo dio njezine dužnosti obrane javnih interesa. Ona stoga nema namjeru služiti privatnim interesima stranaka uključenih u predmet koji je u tijeku pred nacionalnim sudom. Posljedično tomu, Komisija neće u svom pomaganju nacionalnom sudu saslušavati niti jednu od stranaka. U slučaju da neka od stranaka predmeta koji je u tijeku pred nacionalnim sudom kontaktira Komisiju o pitanju koja razmatra nacionalni sud, ona će nacionalni sud obavijestiti o tome, neovisno o tome je li do tog obraćanja došlo prije nego što je nacionalni sud zatražio suradnju ili nakon toga.

20. Komisija u svom godišnjem Izvješću o politici tržišnog natjecanja Zajednice objavljuje pregled svoje suradnje s nacionalnim sudovima na temelju ove Obavijesti. Ona također može na svojoj internetskoj stranici objaviti svoja mišljenja i stajališta.

1. Obveza Komisije da prosljeđuje informacije nacionalnim sudovima

21. Dužnost Komisije da pomogne nacionalnim sudovima u njihovoj primjeni prava Zajednice uglavnom se ogleda u obvezi Komisije da nacionalnim sudovima prosljedi informacije koje posjeduje. Nacionalni sud može, primjerice, zatražiti od Komisije dokumente koje ona posjeduje ili informacije postupovne prirode koje bi mu omogućile da otkrije je li određeni predmet u postupku pred Komisijom, je li Komisija započela postupak ili već zauzela stav. Nacionalni sud može također Komisiju upitati kad očekuje da će donijeti odluku, kako bi mogao odrediti postoje li preduvjeti za donošenje odluke o obustavi postupka i treba li naložiti privremene mjere⁽⁴¹⁾.

22. Kako bi osigurala učinkovitu suradnju s nacionalnim sudovima Komisija će se potruditi da nacionalnim sudovima dostavi tražene informacije u roku od jednog mjeseca od dana primitka zahtjeva za njima. Ako Komisija od nacionalnog suda zatraži dodatno pojašnjenje njegova zahtjeva ili ako se Komisija mora savjetovati s onim koje prosljeđivanje informacija izravno pogađa, to razdoblje počinje teći od trenutka primitka zatraženih informacija.

23. U prosljeđivanju informacija nacionalnim sudovima Komisija mora poštivati jamstva dana fizičkim i pravnim osobama na temelju članka 287. Ugovora o EZ-u⁽⁴²⁾. Članak 287. Ugovora o EZ-u brani članovima, dužnosnicima i drugim službenicima Komisije da otkrivaju informacije obuhvaćene profesionalnom tajnom. Informacije obuhvaćene profesionalnom tajnom mogu biti povjerljive informacije i poslovne tajne. Poslovne tajne su informacije za koje vrijedi da ne samo njihovo javno objavljivanje, već i samo prosljeđivanje osobi različitoj od osobe koja je tu informaciju dostavila, može ozbiljno naškoditi interesima potonje⁽⁴³⁾.
24. Kombinirano tumačenje članaka 10. i 287. Ugovora o EZ-u nema za posljedicu apsolutnu zabranu Komisiji da nacionalnim sudovima prosljeđuje informacije obuhvaćene profesionalnom tajnom. Sudska praksa sudova Zajednice potvrđuje da dužnost lojalne suradnje od Komisije traži da nacionalnom sudu dostavi sve informacije koje on zatraži, čak i informacije obuhvaćene profesionalnom tajnom. Međutim, pri nudenju svoje suradnje nacionalnim sudovima Komisija ne smije ograničiti jamstva utvrđena člankom 287. Ugovora o EZ-u.
25. Sukladno tome, Komisija će, prije nego što nacionalnom sudu prosljedi informacije obuhvaćene poslovnom tajnom, taj sud podsjetiti na njegovu obvezu očuvanja prava koje članak 287. Ugovora o EZ-u daje fizičkim i pravnim osobama i pitati sud može li zajamčiti zaštitu povjerljivih informacija i poslovnih tajni i hoće li to i učiniti. Ako nacionalni sud ne može dati takva jamstva, Komisija mu neće prosljediti informacije obuhvaćene profesionalnom tajnom⁽⁴⁴⁾. Samo ako nacionalni sud da jamstvo da će zaštititi povjerljive informacije i poslovne tajne, Komisija će mu prosljediti tražene informacije navodeći koji su dijelovi obuhvaćeni poslovnom tajnom, a koji nisu te kao takvi mogu biti objavljeni.
26. Za obvezu objavljivanja informacija nacionalnim sudovima od strane Komisije postoje dodatne iznimke. Komisija može odlučiti ne prosljediti informacije nacionalnom sudu iz odlučujućih razloga vezanih uz potrebu očuvanja interesa Zajednice ili kako bi izbjeglo eventualno ometanje funkcioniranja i neovisnosti, posebno ugrožavanjem ispunjavanja

zadataka koji su joj povjereni⁽⁴⁵⁾. Komisija stoga nacionalnom sudu neće prosljediti informacije dostavljene naklonošću podnositelja bez njegova pristanka.

2. Zahtjev za mišljenje o pitanjima koja se tiču primjene prava tržišnog natjecanja EZ-a

27. Nacionalni sud može, kad je pozvan primjenjivati pravila o tržišnom natjecanju EZ-a na predmet koji je u tijeku pred njim, kao prvo potražiti upute u sudskoj praksi sudova Zajednice ili u uredbama, odlukama, obavijestima i smjernicama Komisije o primjeni članaka 81. i 82. Ugovora o EZ-u⁽⁴⁶⁾. Ako oni ne sadrže dostatne upute, nacionalni sud može zatražiti od Komisije mišljenje o pitanjima koja se tiču primjene pravila o tržišnom natjecanju EZ-a. Nacionalni sud može zatražiti od Komisije mišljenje o ekonomskim, činjeničnim i pravnim pitanjima⁽⁴⁷⁾. Posljednjim se, naravno, ne dovodi u pitanje postojanje mogućnosti ili obveza za nacionalni sud da od Suda zatraži donošenje odluke o prethodnom pitanju u pogledu tumačenja ili valjanosti prava Zajednice u skladu s člankom 234. Ugovora o EZ-u.
28. Komisija može od nacionalnog suda zatražiti dodatne informacije, kako bi bila u mogućnosti dati mu korisno mišljenje⁽⁴⁸⁾. Kako bi osigurala učinkovitost suradnje s nacionalnim sudovima, Komisija će nastojati nacionalnom sudu dostaviti traženo mišljenje u roku od četiri mjeseca od datuma primitka zahtjeva. Ako Komisija od nacionalnog suda zatraži daljnje informacije kako bi mogla formulirati svoje mišljenje, to razdoblje počinje teći od trenutka primitka dodatnih informacija.
29. Prilikom davanja mišljenja Komisija će se ograničiti na dostavljanje onih činjeničnih informacija ili ekonomskih ili pravnih pojašnjenja koje je nacionalni sud i tražio, ne ulazeći u meritum spora koji je u tijeku pred nacionalnim sudom. Štoviše, za razliku od obvezujućeg karaktera tumačenja prava Zajednice od strane sudova Zajednice, mišljenje Komisije nije pravno obvezujuće za nacionalne sudove.
30. U skladu s rečenim pod točkom 19. ove obavijesti, Komisija neće saslušavati stranke prije izrade svog mišljenja za nacionalni sud. Nacionalni će sud s mišljenjem Komisije postupati u skladu s relevantnim nacionalnim postupovnim pravilima, koja moraju poštivati opća načela prava Zajednice.

3. Dostavljanje stajališta Komisije nacionalnim sudovima

31. Sukladno članku 15. stavku 3. Uredbe nacionalna tijela nadležna za tržišno natjecanje i Komisija mogu dostaviti stajališta o pitanjima vezanim za primjenu članaka 81. i 82. Ugovora o EZ-u nacionalnom sudu koji je pozvan da primjenjuje te odredbe. Uredba pravi razliku između pisanih stajališta koja nacionalna tijela nadležnih za tržišno natjecanje i Komisija mogu dostaviti na vlastitu inicijativu i usmenih stajališta koja se mogu iznijeti samo uz dopuštenje nacionalnih sudova ⁽⁴⁹⁾.

32. Uredba specificira da će Komisija dostaviti stajalište samo ako je to neophodno za dosljednu primjenu članaka 81. i 82. Ugovora o EZ-u. S obzirom na takav cilj dostavljanja stajališta, Komisija će se u svojim stajalištima ograničiti na ekonomsku i pravnu analizu činjenica koje su temelj predmeta u tijeku pred nacionalnim sudom.

33. Da bi bila u stanju dostaviti korisno mišljenje, Komisija može od nacionalnih sudova zatražiti da joj prosljede ili osiguraju prosljeđivanje svih dokumenata potrebnih za procjenu predmeta. U skladu s člankom 15. stavkom 3. drugim podstavkom Uredbe Komisija će te dokumente koristiti isključivo u svrhu pripreme svojih stajališta ⁽⁵⁰⁾.

34. Budući da Uredba ne predviđa postupovni okvir unutar kojeg bi se stajališta dostavljala, relevantni postupovni okvir bit će određen postupovnim pravilima države članice. Ako država članica još nije uspostavila relevantni postupovni okvir, nacionalni sud mora odlučiti koja su postupovna pravila primjerena za dostavljanje stajališta u predmetu koji je u tijeku pred njima.

35. Postupovni okvir mora poštivati načela definirana u točki 10. ove Obavijesti. To podrazumijeva, između ostalog, da postupovni okvir za dostavljanje stajališta o pitanjima vezanim za primjenu članaka 81. ili 82. Ugovora o EZ-u:

a) mora biti u skladu s općim načelima prava Zajednice, posebno temeljnim pravima stranaka uključenih u predmet;

b) ne smije biti takav da dostavljanje stajališta čini prekomjerno teškim ili praktički nemogućim (načelo učinkovitosti) ⁽⁵¹⁾; i

c) ne smije učiniti dostavljanje takvih stajališta težim nego dostavljanje stajališta u sudskim postupcima u kojima se primjenjuje ekvivalentno nacionalno pravo (načelo ekvivalentnosti).

B. NACIONALNI SUDOV I OLAKŠAVAJU KOMISIJI PROVEDBU PRAVILA O TRŽIŠNOM NATJECANJU EZ-A

36. Budući da dužnost lojalne suradnje podrazumijeva da tijela država članica pomažu europskim institucijama u ostvarivanju ciljeva Ugovora o EZ-u ⁽⁵²⁾, Uredba predviđa tri primjera takve suradnje: 1. prosljeđivanje dokumenata potrebnih za procjenu predmeta u kojem bi Komisija željela dostaviti stajališta (vidi točku 33.), 2. prosljeđivanje presuda koje primjenjuju članke 81. i 82. Ugovora o EZ-u, i 3. uloga nacionalnih sudova u vezi s inspekcijom Komisije.

1. Prosljeđivanje presuda nacionalnih sudova o primjeni članaka 81. i 82. Ugovora o EZ-u

37. U skladu s člankom 15. stavkom 2. Uredbe države članice Komisiji šalju presliku svih nacionalnih presuda o primjeni članaka 81. i 82. Ugovora o EZ-u odmah nakon što su stranke obaviještene o potpunoj pisanoj presudi. Prosljeđivanje nacionalnih presuda o primjeni članaka 81. i 82. Ugovora o EZ-u i iz njih proisteklih informacija o postupcima pred nacionalnim sudovima prvenstveno omogućuje Komisiji da pravovremeno bude upoznata s predmetima za koje će možda biti primjereno da ona dostavi stajalište ako jedna od stranaka uloži žalbu na presudu.

2. Uloga nacionalnih sudova u vezi s inspekcijom Komisije

38. Završno, nacionalni sudovi mogu imati ulogu u kontekstu inspekcije koju Komisija provodi nad poduzetnicima ili udruženjima poduzetnika. Ta će uloga nacionalnih sudova ovisiti o tome provodi li se inspekcija u poslovnim prostorijama ili izvan njih.

39. U pogledu inspekcije poslovnih prostorija nacionalnim zakonodavstvom se može tražiti da nacionalno provedbeno tijelo mora imati odobrenje nacionalnog suda kako bi pomoglo Komisiji u slučaju da se dotični poduzetnik suprotstavi inspekciji. Takvo odobrenje može biti zatraženo i kao mjera predostrožnosti. Prilikom rješavanja zahtjeva za odobrenjem nacionalni sud ima ovlast provjeriti je li odluka Komisije o inspekciji autentična i jesu li predviđene prisilne mjere proizvoljne ili prekomjerne s obzirom na predmet inspekcije. U svojoj provjeri razmjernosti prisilnih mjera nacionalni sud može od Komisije zatražiti izravno ili putem nacionalnog tijela nadležnog za tržišno natjecanje detaljno pojašnjenje, posebno razloga koji su Komisiju potaknuli da dotičnog poduzetnika osumnjiči za povredu članaka 81. i 82. Ugovora o EZ-u, kao i težine povrede za koju postoji opravdana sumnja te prirode sudjelovanja dotičnog poduzetnika ⁽⁵³⁾.
40. Prilikom inspekcije prostora koji nisu poslovni Uredba propisuje odobrenje nacionalnog suda kao preduvjet za izvršenje odluke Komisije kojom se nalaže takva inspekcija. U takvom slučaju nacionalni sud može provjeriti je li odluka Komisije o inspekciji autentična i jesu li predviđene prisilne mjere proizvoljne ili prekomjerne s obzirom na težinu povrede za koju postoji opravdana sumnja, važnost traženih dokaza, uključenost dotičnog poduzetnika i opravdane vjerojatnosti da se poslovne knjige i zapisi

nalaze u prostorijama za koje je odobrenje traženo. Nacionalni sud može od Komisije zatražiti, izravno ili preko nacionalnog tijela nadležnog za tržišno natjecanje, detaljno pojašnjenje onih elemenata koji su nužni za njegovu provjeru razmjernosti predviđenih prisilnih mjera ⁽⁵⁴⁾.

41. U oba slučaja navedena u točkama 39. i 40. nacionalni sud ne može dovesti u pitanje zakonitost odluke Komisije ni nužnost inspekcije, niti može zatražiti da mu se dostave informacije iz spisa Komisije ⁽⁵⁵⁾. Nadalje, dužnost lojalne suradnje od nacionalnih sudova traži da svoje odluke donose unutar primjerenog vremenskog roka koji Komisiji dopušta da učinkovito provede inspekciju ⁽⁵⁶⁾.

IV. ZAVRŠNE ODREDBE

42. Ova Obavijest je donesena kako bi nacionalnim sudovima pomogla u primjeni članaka 81. i 82. Ugovora o EZ-u. Ona ne obvezuje nacionalne sudove i ne dotiče prava i obveze država članica EU-a ili fizičkih i pravnih osoba koje one imaju prema pravu EZ-a.
43. Ova Obavijest zamjenjuje Obavijest o suradnji između nacionalnih sudova i Komisije u primjeni članaka 85. i 86. Ugovora o EEZ-u iz 1993. godine ⁽⁵⁷⁾.

⁽¹⁾ O kriterijima za određivanje koja se tijela mogu smatrati sudovima u smislu članka 234. Ugovora o EZ-u vidjeti npr. predmet C-516/99 Schmid [2002] ECR I-4573, 34: „Sud u obzir uzima veći broj čimbenika poput je li tijelo osnovano po zakonu, je li trajno, je li njegova nadležnost obvezna, je li njegov postupak moguće osporavati, primjenjuje li pravne propise i je li neovisno.”

⁽²⁾ Uredba (EZ) br. 1/2003 Vijeća od 16. prosinca 2002. o provedbi pravila o tržišnom natjecanju koja su propisana člancima 81. i 82. Ugovora o EZ-u (SL L 1 4.1.2003., str. 1.).

⁽³⁾ Obavijest o suradnji unutar mreže tijela nadležnih za tržišno natjecanje (SL C 101, 27.4.2004., str. 43.). U smislu ove Obavijesti „nacionalno tijelo nadležno za tržišno natjecanje” je tijelo koje je odredila država članica u skladu s člankom 35. stavkom 1. Uredbe.

⁽⁴⁾ Nadležnost nacionalnog suda ovisi o nacionalnim, europskim i međunarodnim pravilima o nadležnosti. U tom smislu potrebno je podsjetiti da se Uredba Vijeća (EZ) br. 44/2001 od 22. prosinca 2000. o sudskoj nadležnosti, priznavanju i izvršavanju sudskih odluka u građanskim i trgovačkim stvarima (SL L 12, 16.1.2001., str. 1.) primjenjuje na sve predmete vezane uz tržišno natjecanje koji imaju građanski ili trgovački karakter.

⁽⁵⁾ Vidjeti članak 6. Uredbe.

⁽⁶⁾ Vidjeti članke 2. i 3. UEZ-a, predmet C-126/97 Eco Swiss [1999] ECR I-3055, 36; predmet T-34/92 Fiatagri UK i New Holland Ford [1994] ECR II-905, 39 i predmet T-128/98 Aéroports de Pariz [2000] ECR II-3929, 241.

⁽⁷⁾ Spojeni predmeti C-430/93 i C-431/93 van Schijndel [1995] ECR I-4705, 13. do 15. i 22.

⁽⁸⁾ Prema posljednjoj rečenici uvodne izjave 8. Uredbe (EZ) br. 1/2003, ta se Uredba ne primjenjuje na nacionalne propise kojima se propisuju kaznene sankcije za fizičke osobe, osim u mjeri u kojoj su takve sankcije sredstvo kojim se provode pravila o tržišnom natjecanju za poduzetnike.

- (9) Predmet T-24/90 Automec [1992] ECR II-2223, 85.
- (10) Za daljnja pojašnjenja učinka koncepta trgovine vidjeti obavijest o tom pitanju (SL L 101, 27.4.2004., str. 81.).
- (11) Članak 3. stavak 1. Uredbe.
- (12) Vidjeti također obavijest o primjeni članka 81. stavka 3. Ugovora o EZ-u (SL L 101 27.4.2004., str. 2.).
- (13) Predmet 14/68 Walt Wilhelm [1969] ECR 1 i spojeni predmeti 253/78 i 1 do 3/79 Giry i Guerlain [1980] ECR 2327, 15. do 17.
- (14) Predmet 106/77 Simmenthal [1978] ECR 629, 21 i Predmet C-198/01, Consorzio Industrie Fiammiferi (CIF) [2003] 49.
- (15) Npr. od nacionalnog se suda može zahtijevati da provede odluku Komisije donesenu na temelju članka 7. do 10., 23. i 24. Uredbe.
- (16) Vidjeti npr. Predmet 5/88 Wachauf [1989] ECR 2609, 19.
- (17) Spojeni predmeti C-215/96 and C-216/96 Bagnasco [1999] ECR I-135, 50.
- (18) Predmet 63/75 Fonderies Roubaix [1976] ECR 111, 9. do 11. i predmet C-234/89 Delimitis [1991] ECR I-935, 46.
- (19) O istovremenoj ili naknadnoj primjeni pravila o tržišnom natjecanju od strane nacionalnih sudova i Komisije vidjeti također točke 11. do 14.
- (20) Predmet 66/86 Ahmed Saeed Flugreisen [1989] ECR 803, 27 i Predmet C-234/89 Delimitis [1991] ECR I-935, 50. Popis smjernica, obavijesti i uredbi Komisije u području tržišnog natjecanja, posebice uredbi o primjeni članka 81. stavka 3. na određene kategorije sporazuma, odluka i usklađenog djelovanja nalaze se u prilogu ove obavijesti. Za odluke Komisije o primjeni članka 81. i 82. Ugovora o EZ-u (od 1964.) vidi <http://www.europa.eu.int/comm/competition/antitrust/cases/>.
- (21) Spojeni predmeti C-319/93, C-40/94 and C-224/94 Dijkstra [1995] ECR I-4471, 32.
- (22) O mogućnosti nacionalnih sudova da od Komisije zatraže mišljenje vidjeti u nastavku točke 27. do 30.
- (23) O dostavljanju očitovanja vidjeti u nastavku točke 31. do 35.
- (24) Predmet 106/77 Simmenthal [1978] ECR 629, 14. i 15.
- (25) Predmet 68/88 Commission v Greece [1989] ECR 2965, 23. do 25.
- (26) O odštetama u slučaju povrede koju je počinio poduzetnik vidjeti predmet C-453/99 Courage and Crehan [2001] ECR 6297, 26. i 27. O odštetama u predmetu povrede koju je počinila država članica ili tijelo koje predstavlja državu i uvjetima za takva državna jamstva vidjeti npr. spojene predmete C-6/90 i C-9/90 Francovich [1991] ECR I-5357, 33. do 36; Predmet C-271/91 Marshall v Southampton and South West Hampshire Area Health Authority [1993] ECR I-4367, 30. i 34. do 35; Spojeni predmeti C-46/93 i C-48/93 Brasserie du Pêcheur and Factortame [1996] ECR I-1029; Predmet C-392/93 British Telecommunications [1996] ECR I-1631, 39. do 46. i Spojeni predmeti C-178/94, C-179/94 i C-188/94 do 190/94 Dillenkofer [1996] ECR I-4845, 22. do 26. i 72.
- (27) Vidjeti npr. predmet 33/76 Rewe [1976] ECR 1989, 5; predmet 45/76 Comet [1976] ECR 2043, 12 i predmet 79/83 Harz [1984] ECR 1921, 18. i 23.
- (28) Vidjeti npr. predmet 33/76 Rewe [1976] ECR 1989, 5; predmet 158/80 Rewe [1981] ECR 1805, 44; Predmet 199/82 San Giorgio [1983] ECR 3595, 12. i predmet C-231/96 Edis [1998] ECR I-4951, 36. i 37.
- (29) Članak 11. stavak 6., zajedno s člankom 35. stavcima 3. i 4. Uredbe brani istovremenu primjenu članka 81. i 82. Ugovora o EZ-u od strane Komisije i nacionalnih sudova, samo ako su nacionalni sudovi određeni da budu tijela za zaštitu tržišnog natjecanja.
- (30) Članak 16. stavak 1. Uredbe.
- (31) Komisija objavljuje pokretanje postupka s ciljem donošenja odluke na temelju članka 7. do 10. Uredbe (vidjeti članak 2. stavak 2. Uredbe Komisije (EZ) br. 773/2004 od 7. travnja o postupcima koje Komisija vodi na temelju članka 81. i 82. Ugovora o EZ-u (SL C 101, 27.4.2004.). Prema Sudu pokretanje postupka podrazumijeva autoritativan akt Komisije, kojim se bilježi njezina namjera da donese odluku (predmet 48/72 Brasserie de Haecht [1973] ECR 77, 16).
- (32) Predmet C-234/89 Delimitis [1991] ECR I-935, 53, i združeni predmeti C-319/93, C-40/94 i C-224/94 Dijkstra [1995] ECR I-4471, 34. O tom pitanju vidjeti točku 21. u nastavku ove Obavijesti.
- (33) Vidjeti članak 16. stavak 1. Uredbe i predmet C-234/89 Delimitis [1991] ECR I-935, 47 i predmet C-344/98 Masterfoods [2000] ECR I-11369, 51.

- (³⁴) Predmet 314/85 Foto-Frost [1987] ECR 4199, 12. do 20.
- (³⁵) Vidjeti članak 16. stavak 1. Uredbe i predmet C-344/98 Masterfoods [2000] ECR I-11369, 52. do 59.
- (³⁶) Predmet C-344/98 Masterfoods [2000] ECR, I-11369, 58.
- (³⁷) Predmet C-2/88 Imm Zwartveld [1990] ECR I-3365, 16. do 22. i predmet C-234/89 Delimitis [1991] I-935, 53.
- (³⁸) C-94/00 Roquette Frères [2002] ECR 9011, 31.
- (³⁹) O usklađenosti takvih nacionalnih postupovnih pravila s općim načelima prava Zajednice vidijeti točke 9. i 10. ove Obavijesti.
- (⁴⁰) O tim dužnostima vidjeti npr. točke 23. do 26. ove Obavijesti.
- (⁴¹) Predmet C-234/89 Delimitis [1991] ECR I-935, 53, i spojeni predmeti C-319/93, C-40/94 i C-224/94 Dijkstra [1995] ECR I-4471, 34.
- (⁴²) Predmet C-234/89 Delimitis [1991] I-935, 53.
- (⁴³) Predmet T-353/94 Postbank [1996] ECR II-921, 86. i 87. i predmet 145/83 Adams [1985] ECR 3539, 34.
- (⁴⁴) Predmet C-2/88 Zwartveld [1990] ECR I-4405, 10. i 11. i predmet T-353/94 Postbank [1996] ECR II-921, 93.
- (⁴⁵) Predmet C-2/88 Zwartveld [1990] ECR I-4405, 10. i 11.; Predmet C-275/00 First and Franex [2002] ECR I-10943, 49 i predmet T-353/94 Postbank [1996] ECR II-921, 93.
- (⁴⁶) Vidi točku 8. ove obavijesti.
- (⁴⁷) Predmet C-234/89 Delimitis [1991] ECR I-935, 53, i spojeni predmeti C-319/93, C-40/94 i C-224/94 Dijkstra [1995] ECR I-4471, 34.
- (⁴⁸) Usporediti s predmetom 96/81 Commission v the Netherlands [198.] ECR 1791, 7 i predmetom 272/86 Commission v Greece [198.] ECR 4875, 30.
- (⁴⁹) Sukladno članku 15. stavku 4. Uredbe, ovim se ne dovode u pitanje šire ovlasti podnošenja stajališta sudovima, koje su nacionalnim tijelima nadležnim za tržišno natjecanje povjerene nacionalnim pravom.
- (⁵⁰) Vidjeti članak 28. stavak 2. Uredbe kojim se Komisiji brani objavljivanje informacija koje je stekla i koje su obuhvaćene obvezom profesionalne tajne.
- (⁵¹) Spojeni predmeti 46/87 i 227/88 Hoechst [1989] ECR, 2859, 33. Vidjeti također članak 15. stavak 3. Uredbe.
- (⁵²) Predmet C-69/90 Commission v Italy [1991] ECR 6011, 15.
- (⁵³) Članak 20. stavak 6. do 8. Uredbe i predmet C-94/00 Roquette Frères [2002] ECR 9011.
- (⁵⁴) Članak 21. stavak 3. Uredbe.
- (⁵⁵) Predmet C-94/00 Roquette Frères [2002] ECR 9011, 39 i 62 do 66.
- (⁵⁶) Vidijeti ibidem, 91. i 92.
- (⁵⁷) SL C 39, 13.2.1993., str. 6.
-

PRILOG

UREDBE O SKUPNOM IZUZEĆU, OBAVIJESTI I SMJERNICE KOMISIJE

Ovaj je popis dostupan i ažurira se na internetskoj stranici Glavne uprave za tržišno natjecanje Europske komisije:

<http://europa.eu.int/comm/competition/antitrust/legislation/>

A. Pravila koja nisu specifična za pojedine sektore

1. Obavijesti opće prirode

- Obavijest o utvrđivanju mjerodavnog tržišta u svrhu provedbe prava tržišnog natjecanja Zajednice (SL C 372, 9.12.1997., str. 5.),
- Obavijest o sporazumima male vrijednosti koji značajno ne ograničavaju tržišno natjecanje sukladno članku 81. stavku 1. Ugovora o osnivanju Europske zajednice (sporazumi *de minimis*) (SL C 368, 22.12.2001., str. 13.),
- Obavijest o učinku na koncept trgovine sadržan u člancima 81. i 82. Ugovora (SL C 101, 27.4.2004., str. 81.),
- Smjernice za primjenu članka 81. stavka 3. Ugovora (SL C 101, 27.4.2004., str. 2.).

2. Vertikalni sporazumi

- Uredba (EZ) br. 2790/1999 od 22. prosinca 1999. o primjeni članka 81. stavka 3. Ugovora na vrste vertikalnih sporazuma i usklađeno djelovanje (SL L 336, 29.12.1999., str. 21.),
- Smjernice za vertikalna ograničenja (SL C 291, 13.10.2000., str. 1.).

3. Horizontalni sporazumi o suradnji

- Uredba (EZ) br. 2658/2000 od 29. studenoga 2000. o primjeni članka 81. stavka 3. Ugovora na vrste sporazuma o specijalizaciji (SL L 304, 5.12.2000., str. 3.),
- Uredba (EZ) br. 2659/2000 od 29. studenoga 2000. o primjeni članka 81. stavka 3. Ugovora na vrste sporazuma o istraživanju u razvoju (SL L 304, 5.12.2000., str. 7.),
- Smjernice o primjeni članka 81. na sporazume o horizontalnoj suradnji (SL C 3, 6.1.2001., str. 2.).

4. Licencni sporazumi o prijenosu tehnologije

- Uredba (EZ) br. 773/2004 od 27. travnja 2004. o primjeni članka 81. stavka 3. Ugovora na vrste sporazuma o prijenosu tehnologije (SL L 123, 27.4.2004.),
- Smjernice o primjeni članka 81. Ugovora o EZ-u na sporazume o prijenosu tehnologije (SL C 101, 27.4.2004., str. 2.).

B. Pravila specifična za sektore

1. Sektor osiguranja

- Uredba (EZ) br. 358/2003 od 27. veljače 2003. o primjeni članka 81. stavka 3. Ugovora na određene vrste sporazuma, odluka i usklađenog djelovanja u sektoru osiguranja (SL L 53, 28.2.2003., str. 8.).

2. Motorna vozila

- Uredba (EZ) 1400/2002 od 31. srpnja 2002. o primjeni članka 81. stavka 3. Ugovora na vrste vertikalnih sporazuma i usklađenog djelovanja u sektoru motornih vozila (SL L 203, 1.8.2002., str. 30.).

3. Sektor telekomunikacija i poštanskih usluga

- Smjernice o primjeni pravila o tržišnom natjecanju EEZ-a u sektoru telekomunikacija (SL C 233, 6.9.1991., str. 2.),
- Obavijest o primjeni pravila o tržišnom natjecanju na poštanski sektor i o procjeni određenih državnih mjera vezanih za poštanske usluge (SL C 39, 6.2.1998., str. 2.),
- Obavijest o primjeni pravila o tržišnom natjecanju na sporazume o pristupu u telekomunikacijskom sektoru - okvir, mjerodavno tržište i načela (SL C 265, 22.8.1998., str. 2.),
- Smjernice o analizi tržišta i procjeni značajne tržišne snage unutar regulatornog okvira Zajednice za elektroničke komunikacijske mreže i usluge (SL C 165, 11.7.2002., str. 6.).

4. Promet

- Uredba (EEZ) br. 1617/93 o primjeni članka 81. stavka 3. Ugovora na određene vrste sporazuma i usklađenog djelovanja koji se odnose na zajedničko planiranje i koordinaciju reda letenja, zajedničke poslove, konzultacije o putničkim i teretnim tarifama za usluge u redovnom zračnom prometu i dodjeljivanje slotova u zračnim lukama. (SL L 155, 26.6.1993., str. 18.),
 - Komunikacija o pojašnjenju preporuka Komisije o primjeni pravila o tržišnom natjecanju na nove transportne infrastrukturne projekte (SL C 298, 30.9.1997., str. 5.),
 - Uredba (EZ) br. 823/2000 od 19. travnja 2000. o primjeni članka 81. stavka 3. Ugovora na određene skupine sporazuma, odluka i usklađenog djelovanja među poduzetnicima linijskog pomorskog prijevoza (konzorciji) (SL L 100, 20.4.2000., str. 24.).
-